

EXPUNERE DE MOTIVE

Secțiunea 1

Titlul proiectului de act normativ

Lege

pentru modificarea și completarea Legii nr. 287/2009 privind Codul civil și a Legii nr.134/2010 privind Codul de procedură civilă

Secțiunea a 2 – a

Motivul emiterii actului normativ

Curtea Constituțională a României a publicat în cursul lunii ianuarie 2021 motivarea Deciziei nr. 601/16.07.2020 privind neconstituționalitatea punerii sub interdicție judecătorească a persoanelor care, din cauza problemelor mintale, nu se pot îngriji de interesele lor. CCR a analizat și admis excepția de neconstituționalitate cu privire la dispozițiile art. 164 alin. (1) din Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, dispoziții care au următorul cuprins: *„Persoana care nu are discernământul necesar pentru a se îngriji de interesele sale, din cauza alienației ori debilității mintale, va fi pusă sub interdicție judecătorească.”*

Curtea a reținut încălcarea prevederilor constituționale ale art.1 alin (3), art. 16 și art. 50, astfel cum se interpretează potrivit art. 20 din Constituție și prin prisma art.12 din Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități.

Curtea a stabilit că măsura de ocrotire a punerii sub interdicție judecătorească, așa cum aceasta este prevăzută de art. 164 alin (1) din Codul civil, nu este însoțită de suficiente garanții care să asigure respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Totodată, Curtea a reținut că dispozițiile legale nu țin cont de faptul că pot exista diferite grade de incapacitate. În plus, dispozițiile din Codul Civil nu prevăd perioada de timp pentru care se poate dispune punerea sub interdicție și nici nu este precizat că această măsură poate fi supusă unei revizuirii periodice.

Prin urmare, Curtea Constituțională a concluzionat că orice măsură de ocrotire trebuie să fie luată având în vedere fiecare persoană în parte, cu analizarea directă a gradului de capacitate și a faptului că deficiența mintală poate varia în timp. În plus, această măsură trebuie să fie adaptată la viața persoanei pentru care se solicită punerea sub interdicție și trebuie să se aplice pentru o perioadă scurtă de timp. După expirarea acestei perioade de timp, măsura punerii sub interdicție trebuie reanalizată periodic, după caz.

De asemenea, în procesul de reglementare a unei măsuri de ocrotire, legiuitorul trebuie să țină cont de faptul că pot exista diferite grade de incapacitate. Lipsa capacității psihice sau a discernământului poate lua diferite forme, spre exemplu, totală/parțială sau reversibilă/irreversibilă, situație în care se impune instituirea unor măsuri de ocrotire adecvate realității și care, însă, nu se regăsesc în reglementarea măsurii interdicției judecătorești în forma sa actuală. Așadar, diferitelor grade de dizabilitate trebuie să le fie atașate grade de ocrotire corespunzătoare; o incapacitate nu

trebuie să conducă la pierderea tuturor drepturilor civile, ci trebuie analizată în fiecare caz în funcție de circumstanțele cauzei. Ceea ce s-a urmărit prin pronunțarea deciziei CCR a fost recunoașterea egală în fața legii a tuturor persoanelor cu dizabilități, oferind libertatea persoanelor în cauză, cu excepția celor care au fost diagnosticate cu o boală ireversibilă sau aflată într-un stadiu avansat, de a decide pentru ele însele.

Conform art. 147 alin. (1) din Constituția României, republicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003, „Dispozițiile din legile și ordonanțele în vigoare, precum și cele din regulamente, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale dacă, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept”. Așadar, Decizia Curții cu privire la neconstituționalitatea prezentată a devenit, odată cu publicarea în Monitorul Oficial, general obligatorie, Guvernul sau Parlamentul, după caz, trebuind să opereze modificări legislative pentru a corecta neconstituționalitatea sesizată de CCR și să identifice soluții proporționale.

Prin urmare, începând cu data 27 ianuarie 2021, dispozițiile art. 164 alin. (1) din Codul civil au fost suspendate de drept, ulterior, efectele juridice încetând de la data de 13 martie 2021. Problema care apare este în cazul cererilor de punere sub interdicție care au fost introduse pe rolul instanțelor anterior soluționării excepției de neconstituționalitate și care nu au fost soluționate până la acest moment. Având în vedere faptul că nu mai există un cadru legal în baza căruia instanțele să poată soluționa o cerere de punere sub interdicție, vidului legislativ creat ridică probleme privind soluționarea acestora.

În aceste condiții, situația legislativă dăunează grav persoanei care are discernământul afectat, atât timp cât aceasta nu se mai poate îngriji de interesele sale. Bunurile, cât și sănătatea persoanei vizate sunt puse în pericol, motiv pentru care se impune modificarea de urgență a dispozițiilor legale și adaptarea acestora în sensul celor indicate de Curtea Constituțională.

În considerarea obligației constituționale a legiuitorului de a pune de acord dispozițiile art. 164 alin. (1) din Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, constatate ca fiind neconstituționale, cu Decizia Curții nr. 601/2020 și cu prevederile din Constituția României, republicată, prezentul demers legislativ propune instituirea unor soluții de reglementare în materia ocrotirii persoanei fizice majore cu dizabilități psihosociale sau intelectuale.

Astfel, prin soluțiile legislative cuprinse în prezenta inițiativă legislativă se propune, în esență, reconfigurarea actualei instituții a punerii sub interdicție judecătorească.

Sediul materiei este reprezentat de dispozițiile art. 164 – art. 177 din Capitolul III „Ocrotirea interzisului judecătorec”, Titlul III „Ocrotirea persoanei fizice”, Cartea I „Despre persoane” din Legea nr. 286 din 17 iulie 2009 privind Codul Civil, sub aspectul condițiilor de fond, iar sub aspectul condițiilor de procedură, de dispozițiile art. 936 – art. 943 cuprinse în Titlul II „Procedura punerii sub interdicție judecătorească”, Cartea a VI-a „Proceduri speciale” din Codul de procedură civilă.

În forma actuală, dispozițiile art.164 din Codul civil sunt aplicabile, în vederea ocrotirii, doar persoanelor care nu își pot conștientiza sau dirija în totalitate acțiunile. Conform Deciziei Curții Constituționale amintite: „Codul civil operează cu valori absolute în sensul că orice potențială afectare a capacității mentale, indiferent de gradul său, poate duce la lipsirea persoanelor de capacitate de exercițiu.” De aceea propunerea legislativă aduce o serie de garanții esențiale, reglementate în beneficiul celui ocrotit, precum instituirea unui sistem gradual de dispunere a măsurii de ocrotire, a unei perioade determinate de timp pentru care pot fi dispuse și prelungite acestea, configurarea unor reguli privind reevaluarea sau reexaminarea periodică a regimului de ocrotire ales de către instanța de tutelă, a măsurii de ocrotire în funcție de circumstanțele concrete în care se găsește cel ocrotit.

Așadar, conform propunerilor din textul legislativ se prevede că punerea sub interdicție judecătorească se va putea aplica gradual.

Astfel, punerea sub interdicție judecătorească parțială sau totală se poate face numai dacă nu poate fi asigurată o protecție adecvată a persoanei ocrotite prin instituirea curatei. Pot beneficia de măsura punerii sub interdicție judecătorească și minorii cu capacitate de exercițiu restrânsă.

Atunci când se apreciază existența unei incapacități parțiale a majorului de a se îngriji de interesele sale, aspect care conduce, în principiu, la asistarea și consilierea acestuia în participarea la viața civilă, în ceea ce privește încheierea actelor patrimoniale, se va aplica punerea sub interdicție judecătorească parțială.

Instituirea interdicției judecătorești parțiale presupune, așadar, că persoana ocrotită împrumută, în principiu, în ceea ce privește încheierea actelor patrimoniale, regimul prevăzut de lege pentru minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă, cu posibilitatea însă ca, prin hotărârea prin care se instituie regimul de ocrotire, instanța să și individualizeze măsura aleasă, prin modularea capacității celui ocrotit, ținând cont de gradul său de autonomie. Interdicția judecătorească parțială poate fi dispusă numai dacă ocrotirea de o manieră eficientă a persoanei nu se poate realiza prin curatelă.

În ceea ce privește interdicția judecătorească totală - aceasta urmează a fi dispusă doar *ultima ratio*, Curtea stabilind faptul că „o măsură de ocrotire precum punerea sub interdicție judecătorească trebuie să fie reglementată doar ca o *ultima ratio*, întrucât prezintă o gravitate extremă care implică pierderea drepturilor civile în ansamblul său și care trebuie analizată cu atenție de fiecare dată.”, pe o durată determinată sau nedeterminată, în funcție de caracterul reversibil sau ireversibil al diagnosticului și numai în cazul în care nu poate fi asigurată o protecție adecvată prin punerea persoanei sub interdicție judecătorească parțială sau prin instituirea curatei.

Punerea sub interdicție judecătorească parțială sau totală este dispusă pentru o perioadă de până la 5 ani, cu posibilitatea de reînnoire, iar în cazul în care deteriorarea facultăților mintale ale persoanei puse sub interdicție este permanentă și totală, instanța poate dispune prelungirea măsurii pentru o durată mai mare sau pe perioadă nedeterminată, în cazul unui diagnostic ireversibil, pe baza probelor administrate. Totodată, atât cel pus sub interdicție judecătorească, cât și tutorele

acestui vor putea sesiza instanța de tutelă pentru a se reveni asupra măsurii și a se reevalua în funcție de circumstanțele și schimbările ce apar în evoluția stării de sănătate mintală.

Schimbările preconizate în materia dreptului substanțial constituie un prilej pentru adecvarea corespunzătoare a dispozițiilor procesual-civile de drept comun și pentru a răspunde și în plan procesual cât mai eficient nevoilor diverselor categorii de persoane vulnerabile.

Astfel, cât privește cuprinsul cererii prin care se solicită instituirea unei măsuri de ocrotire a majorului cu dizabilități psihice, se propune ca aceasta să conțină și date referitoare la situația familială, socială și patrimonială a acestei persoane; totodată, cererea va conține și orice alte elemente privind gradul său de autonomie, precum și numele medicului curant al acesteia, în măsura în care aceste date sunt cunoscute de reclamant; scopul normei îl constituie alcătuirea, pentru instanță, încă din debutul procesului, a unei imagini cât mai complete asupra situației majorului a cărui ocrotire se cere, pentru a facilita cercetarea judecătorească.

În ceea ce privește internarea provizorie a celui ocrotit pe parcursul judecării cererii de instituire a măsurii de ocrotire sunt instituite unele dispoziții care prevăd că instanța se pronunță prin încheiere executorie, care este supusă numai apelului.

Considerăm astfel că prezentul demers legislativ propune instituirea unor soluții de reglementare în materia ocrotirii persoanei fizice majore cu dizabilități psihosociale sau intelectuale în contextul în care s-a arătat prin Decizia Curții Constituționale anterior amintite că, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a condamnat explicit sistemele de drept binare, similare celui din România, construite pe distincția exclusivă între persoanele cu discernământ plinar, care se bucură de capacitatea de exercițiu deplină, și cele cu discernământ complet abolit, care pierd capacitatea de exercițiu în totalitate, sisteme care nu furnizează soluții adaptate persoanelor cu discernământ diminuat. Instituția punerii sub interdicție în forma actuală operând o distincție dihotomică între persoanele cu discernământ și cele fără discernământ, respingând implicit posibilitatea ca discernământul adultului să fie parțial abolit/diminuat. Astfel, dispozițiile legale ce au fost criticate nu permit individualizarea măsurii în funcție de nevoile reale ale persoanei.

În concluzie, reconfigurarea instituției punerii sub interdicție judecătorească prin modificarea și completarea dispozițiilor legale și adaptarea acestora în sensul celor indicate de Curte reprezintă o prioritate în cazul cererilor de punere sub interdicție care au fost introduse pe rolul instanțelor anterior soluționării excepției de neconstituționalitate. Consecința neadoptării propunerii legislative constă în faptul că ar întârzia soluționarea cererilor de punere sub interdicție judecătorească având în vedere faptul că nu mai există un cadru legal în baza căruia instanțele să poată soluționa o astfel de cerere.

Având în vedere argumentele prezentate, supunem Parlamentului României spre dezbateră și adoptare prezenta propunere legislativă.

Inițiator – Cristian-Tudor Băcanu